

JOŽEF SMEJ

Prikaz dveh knjig, Septuaginta in Analysis, ob njunih obletnicah, 120 in 500

V letih 1948-1955 je avtor pričujoče razprave opravljal kaplansko službo pri Jožefu Gutmanu, takrat vikarju namestniku v Murski Soboti (osebi, po službi višji od kaplana, pravijo ljudje v Prekmurju »*principališ*«). Nekega dne je avtor tega članka svojemu principalu razodel svojo željo: »Rad bi si kupil harmoniko in se naučil igrati nanjo.« Gutman pa mu odločno odvrne: »Tvoja harmonika naj bo Sveto pismo!« Principalove besede je kaplan vzel resno. Če le utegne, vsak dan vsaj dve strani prebere v grščini iz znane knjige Erwin Nestle, *Novum Testamentum graece et latine*, 12. naklada, 1937.

V pripravi na ta prispevek, namenjen, da bo objavljen v *Tretjem dnevu*, mu je pravkar omenjena knjiga, *Novum Testamentum*, pomagala razjasniti marsikatero mesto v Svetem pismu. Nekaj primerov: »Pozdravlja vas cerkev v Babilonu (1 Pt 5,13). Apostol Peter vendar ni bil v Babilonu. V opombi je navedena različica: *Romae* (v Rimu).

Učenca na poti v Emavs sta se »pogovarjala«; v vulgati »*fabularentur*« (Lk 24,15), kar spominja na »fabulo«; izvirnik pa ima »*homilein*«, od »*homilēō*«, kar lahko pomeni poleg »pogovarjati se«, tudi »razlagati«. Drugi vatikanski koncil zelo priporoča homilijo, razlago Božje besede.

»Nauk (vulg. *sermo*, govor), ki sem ga govoril« (Jn 12,48); v izvirniku: *hó lógos*, *hón elálēsa*, beseda, ki sem jo govoril (prim. Jn 1,1: »V začetku je bila Beseda ...«).

DOPOLNITEV NASLOVA

Gre za knjigo Valentin Loch, *Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes*, Ratisbonae, 1886, in za knjigo Max Zerwick S. I., *Analysis philologica Novi Testamenti Graeci*, Romae 1953. Naslov prve je naveden tudi v grščini.

Prevajam ga takole: Stara zaveza v grščini po LXX (sedemdesetih) interpretih, drugo pa Filološka analiza Nove zaveze v grščini. Besedo interpreti pustim neprevedeno, ker ima več pomenov: prevajalci, razlagalci, tolmači. V pričujoči razpravi prvo navajam po že udomačeni kratiki LXX, drugo pa *Analysis*.

V knjigi *Analysis* je citat sv. Terezije iz Lisieuxa: »Si j'avais été prêtre, j'aurais étudié l'hébreu et le grec afin de pouvoir lire la parole de Dieu tel qu'il daigna l'exprimer dans le langage humain« (če bi bila jaz duhovnik, bi se bila

učila hebrejščine in grščine, da bi lahko brala besedo Boga, in sicer tako, kot jo je on blagovolil izraziti v človeški govorici).¹

Imenovana je umrla 30. septembra 1897. Letos (2017) poteče 120 let od njenega odhoda v blaženo večnost. Ob branju Svetega pisma (1 Kor 12,28 sl.) si je zastavila vprašanje, kateri ud je organizmu skrivnostnega Kristusovega telesa. Ni namreč ne apostol ne prerok ne učitelj, pač pa je želela, da bi bila srce.

ŠTUDIJ GRŠČINE IN HEBREJŠČINE

Na državni realni gimnaziji v Murski Soboti je bila latinščina obvezni predmet. Poučevala nas je Slavka Hronek, sestra p. dr. Radogosta Grafenauerja, jezuitskega duhovnika (sicer pa je diplomirala iz latinščine in grščine). V študijskem akademskem letu 1940/41 je bila na Visoki bogoslovni šoli v Mariboru za nas, realce, grščina obvezen predmet. Poučeval nas je prof. dr. Jakob Aleksič, profesor Svetega pisma Stare zaveze. Tudi hebrejščina je bila obvezen predmet. Poučeval jo je prof. Jaroslav Kotnik. Pozneje je kot župnik v Ravnah na Koroškem navdušil s. Snežno Večko OSU za študij Svetega pisma.

Moje »znanje« grščine je odkrito povedano skromno, »znanje« hebrejščine pa sploh ni omembe vredno.

V pričujoči razpravi uporabljam knjigo *Septuaginta*. Na začetku razprave je naveden njen natančni naslov. Bila je last prof. dr. Matije Slaviča (hranijo jo Teološka knjižnica, Maribor). Na notranji strani naslovnice sta odtisnjena dva ekslibrisa: *Dr. Slavič* (v rdeči barvi; Slavič je s svinčnikom zapisal: *kupil od Markošeka*)² in Ivan Markošek (odtисnjen z velikimi črkami).³ Slavič je prevedel in izdal (Škofijski ordinariat v Mariboru) prvi del Stare zaveze, *Peteroknjižje in Jozue*, Maribor 1939.⁴

Po 2 Mz 24,9-10 je 70 judovskih starešin spremljalo Mojzesa na goro, kjer so videli Izraelovega Boga. Po starem izročilu naj bi omenjeni starešine prevajali LXX.⁵ Časovno se seveda to nikakor ne sklada, vendar občudujemo entuziazem starega izročila glede LXX.

NEKATERE OPAZKE

1. Septuaginta uporablja določeni člen: ὁ, ἡ, τὸ (prim. nemško: *der, die, das*), medtem ko ga vulgata nima.

Vulgata: »*Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat: ad locum...*« (Prd 1,7).

Dobesedni prevod grškega besedila: »Vse te reke tečejo v to morje, in to morje se ne prenapolni: v ta kraj ... (Prd 1,7). Torej štirje določni členi, ki jih vulgata nima.

V starih prekmurskih ljudskih pesmih je tu in tam še ohranjen določni člen. Npr.:

»*Ta zíma je velka,*
tô Déjte je málo,
od mraza de moglo
dol mrêt« (stara božična ljudska pesem).

2. Tudi v elohističnem in jahvističnem izročilu uporablja septuaginta določni člen: »ὁ θεός« (1 Mz 1 do 2,4a), nato pa »κύριος ὁ θεός«; slovenimo takole: »ta Bog« in »Gospod, ta Bog«. V naslednjih poglavjih beremo »ὁ θεός«, pa tudi »κύριος ὁ θεός«.

V poročilu o babilonskem stolpu nastopa »κύριος« brez določnega člena (1 Mz 11,5), nato pa v 7. vrstici spregovori v množini: »δεῦτε καὶ καταβάντες συγχώμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν ...«

»*Dajmo, stopimo dol in zmešajmo tam njih jezik ...*« Biblicisti pravijo tej obliki govora »majestetični plural«.

3. Povedano je že bilo, katero izdajo uporabljamo v pričujočem članku. V predgovoru je na straneh VII. do XI. naštetih 20 primerov, kako omenjena septuaginta zapiše razne izraze glede na najstarejše kodekse, predvsem na A in B. Kodeks, naveden pod hebrejsko besedo *Alef*, se imenuje *Sinaiticus* (4. in 5. stoletje); kodeks pod črko A se imenuje *Alexandrinus* (5. stoletje), kodeks pod črko B pa se imenuje *Vaticanus* (4. stoletje). Iz primerjave je razvidno, da *Vaticanus* nikakor ni odvisen od *Alexandrina* in da se *Vaticanus* mnogo bolj sklada s hebrejskim besedilom.

Ppapež Sikst V. je iz svoje knjižnice zaupal kardinalu Franc. Ximenu de Cisneros, toletanskemu nadškofu, zelo stare in skrbno popravljene kodekse grškega besedila Stare zaveze. Omenjeni nadškof je besedila objavil v letih 1514-1517. Potemtakem letos (2017) poteka natančno 500 let, odkar se je to zgodilo.

Omenjeni Valentin Loch je leta 1886 izdal Septuaginto, ki sem jo v pričujoči razpravi uporabljal (Ratisbonae, 1886).

Pod naslovom *Bralcu te izdaje (Lectori huius editionis)* piše: »Štirje papeži, Leon X., Pij V., Gregor XIII. in Sikst V. so se odlikovali po znanju in pobožnosti (*scientia æque ac pietate*). Varovali so in tudi dali natisniti Sveta pisma. Je sploh še človek, ki je pošten (*vir honestati addictus*), ki bi si upal trditi, da Katoliška cerkev ne ceni dovolj Svetega pisma, in da laikom ter duhovščini dovoljuje za študij svetih ved samo besedilo latinske vulgate?«

Tako končuje V. Loch, doktor bogoslovja in zaslužni profesor na bambergškem liceju.⁶

Na 5. notranji nepaginirani strani je Lochovo posvetilo papežu: »Njegovi svetosti, papežu Leonu XIII., izvrstnemu pokrovitelju ved, predvsem bogoslovnih, **DAJE, NAMENJA, POSVEČUJE** vdani izdajatelj.«

V posvetilih svojih knjig marsikateri avtorji navajajo v latinščini: **DAT, DICAT, DEDICAT**, ali samo kratice **D. D. D.**

Pomembnost septuaginte; Septuaginto sta uporabljali tako grška kakor tudi latinska Cerkev, in sicer že od časov apostolov. Jezus in apostoli so navajali razna mesta iz nje.

Avtor pričujoče razprave se zaveda, da razprava ne bo obogatila biblične znanosti. Vendar če tega članka ne bi bilo, bi v »morju« znanstvenih razprav nekaj manjkalo. Ta »nekaj«, čeprav je le mikromikromikroskopska kapljica v omenjenem »morju«, jo Gospod vidi.

»Fanu-el«, »Videnje Božje« (prim. 1 Mz 32,30).

¹ Analysis, 3. notranja stran naslovnice.

² Matija Slavič, rojen 27. januarja 1877, Bučečovci (župnija Križevci pri Ljutomeru); v duhovnika posvečen 20. julija 1900; doktor iz Svetega pisma; profesor Stare zaveze na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani. Umrl 25. oktobra 1958, Ljubljana; pokopan v Križevcih pri Ljutomeru.

³ Ivan Markošek, rojen 5. aprila 1873, Teharje; v duhovnika posvečen 25. julija 1898; profesor verouka na realki v Mariboru. Umrl 11. aprila 1916 v Mariboru.

⁴ Prim. *Sveto pismo Stare in Nove zaveze*. Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov. Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana 1997, 42. V nadaljevanju: *Sveto pismo*.

⁵ Prim. *Sveto pismo*, 28.

⁶ LXX, 15. notranja nepaginirana stran.